



Plaça de l'Església i Pujada del Castell

Rajadell

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Nucli de Rajadell
Emplaçament
Alçada: Nucli de Rajadell. Plaça i carrer de l'Església
363

Coordenades:

Latitud: 41.72865
Longitud: 1.70636
UTM Est (X): 392409
UTM Nord (Y): 4620458

Classificació

Número de fitxa 08178 - 100
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle XVIII-XIX
Estat de conservació Bo
Notes de conservació: En general els edificis estan cuidats i presenten un aspecte endreçat. La façana posterior de les cases, com a conjunt, es troba en més mal estat.
Protecció Legal
Observacions protecció: BPU. Catàleg bens protegits 2014 (num. 20)
Número inventari Si IPA c/Església
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Altres
Titularitat Privada
Titular: Diversos propietaris

Descripció

Conjunt de cases del nucli antic de Rajadell (veure fitxa 99) que s'agrupen a l'entorn de la plaça de l'Església o Plaça Major, sota el Castell. En aquest sector es dreça l'església parroquial de Sant Iscle i Santa Victòria (fitxa 3), i al seu costat, la rectoria (fitxa 4). Ambdós edificis s'ubiquen al nord i est de la Plaça de l'Església. En aquest sector es troben els habitatges més antics del nucli de Rajadell, que s'edificaren al voltant de la plaça on hi havia l'església i la rectoria. El conjunt conserva a primera vista l'aspecte original i primitiu, tot i que abunden reformes parcials modernes: arrebossats de ciment, sobrealtats, finestres modernes, etc. La tipologia de les cases és diversa, amb pocs trets comuns, sobretot en els acabats: llindes de pedra, de fusta, de maó, etc. Els habitatges, alguns entre mitgeres, segueixen una distribució alineada. La distribució urbanística de tot el conjunt és força heterogènia.

Al sud de la plaça crida l'atenció el portal que dona entrada a la plaça des del carrer Mestre Ramon Planes (carrer de la Volta). Es tracta d'un pas que forada la casa de cal Sord. Entrant per la banda del carrer, l'obertura (que després de la guerra hagué d'eixamplar-se per tal que pogués passar el cotxe del metge) es recolza sobre una gran llinda de pedra. Interiorment, el túnel té dos arcs el·líptics amb doble filera de dovelles de maó, que suporten el pes de la casa. Aquest és un dels sectors més arcaics del poble, amb alguns murs que semblen gairebé muralles.

El portal de la plaça comparteix estructura amb les dues cases més antigues del poble: cal Sastre de Baix (Plaça de l'Església, 6) i cal Sord (Plaça de l'Església, 1). Aquesta rep la denominació de >cal Miralles de la Volta, segons Molins (2020). Les dues cases i el portal formen un grup arquitectònic d'estructura complexa pel que fa a la distribució interior de les cases, especialment a cal Sord, que té habitacions corresponents a diferents propietaris. Les cases de cal Sastre de Baix, de cal Sord, ca la Remei i Ca l'Amàlia (Can Fusteret, segons Molins, 2020:40-46) formen una mena de bloc perpendicular al castell. Possiblement aquesta disposició constituïa un clos que tancava la plaça. D'aquí l'existència del portal.

La façana principal de Cal Sastre de Baix dona a la plaça de l'Església i presenta planta baixa i dues plantes més, amb coberta a doble vessant amb el carener paral·lel a la façana. La porta d'entrada es rectangular, petita, amb llinda i brancals de pedra. La primera planta presenta dues finestres rectangulars petites centrades. La de l'esquerra està definida per brancals de pedra i ampit. La segona planta presenta una galeria amb tres grans arcs de mig punt definits per maons. La casa presenta una façana lateral que dona al Carrer Mestre Ramon Planes. La casa està fonamentada sobre una volta i pel soterrani té una sortida que mira al torrent de l'Enfitat. Adossada a la casa principal, i amb accés independent des del carrer de la Volta, hi ha una estança amb dues tines antigues. El sostre és de bigajunt. A l'interior hi ha una porta tapiada que comunicava amb la casa del costat.

A l'altra banda del portal hi ha can Sord, que ocupa com hem dit part de l'edificació que hi ha sobre el portal, notablement elevada, amb dues plantes més sobre l'arc. La façana que dona a la plaça es molt petita i senzilla, amb una porta rectangular estreta definida per bancals de pedra i una llinda gravada. Per accedir cal pujar tres graons des del carrer. A l'esquerra de l'entrada hi ha una pica de pedra encastada a mode de decoració. L'edifici presenta dues plantes. A la primera hi ha un senzill i estret balcó. Tot l'edifici està arrebossat, amb les obertures acabades amb plaques de pedra.

A continuació, adossada a cal Sord en direcció nord, trobem una altra casa, la num. 1 de la plaça. Els darreres d'ambdues cases donen al carrer o pujada del Castell. La num. 1 també té entrada per darrera (Pujada del Castell, 4), i la porta d'entrada presenta com a llinda un cargol de premsa de gàbia encastat al parament (Casa Ca l'Amàlia). El carrer del Castell presenta altres cases en aquest sector, entre el castell i la plaça. Seguint aquest carrer, entre aquest i la Plaça, s'aixeca cal Xico Campaner (Cal Xico, per Molins 2020:47-48), la casa num. 2 de la Plaça, amb la façana principal donant a la plaça i davant la rectoria. Va pertànyer, segons la llinda de la porta, a Francisco Puig (1882). Es tracta d'una casa aïllada, que presenta

planta baixa i dos pisos, amb una coberta a doble vessant amb el carener paral·lel a la façana. Les obertures estan emmarcades en pedra (planta baixa i primer pis) i amb maó (segon pis).

A l'altra banda de la plaça, al costat de llevant, entre la Rectoria i cal Sastre de Baix, trobem una altra casa aïllada, Cal Mingo (Plaça de l'església, 5) (Cal Ticó, per Molins 2020:34-36). Presenta planta baixa, pis i golfes, amb una coberta a doble vessant amb el carener perpendicular a la façana. Les obertures estan emmarcades amb maó

Darrera aquesta casa i la Rectoria, hi ha un carreró, el camí del Torrent de l'Enfilat que duu a altres cases i al barri dels Molins. La primera es can Selga o Can Teixidor (fitxa 379), que va pertànyer al introductor de la electricitat al poble.

Observacions:

El poble s'assenta sobre un altiplà allargassat que va des de la plaça de l'Església en direcció al carrer Major, vers el sud. El turó està flanquejat per tres rieres: el torrent de Daurell, la riera de Rajadell i el torrent de l'Enfitat. La part superior, més al nord, està definit per un pujol arrodonit, que és on s'emplaça, al cim, el castell, i a sota, a llevant, l'església parroquial de Sant Iscle i Santa Victòria. Al mig es troba la plaça de l'Església, amb un conjunt de cases que són les més antigues del nucli (segle XVIII). El conjunt definit per les cases de la plaça, situat al peu del turó del castell, s'ubiquen entre la Pujada al Castell, a ponent, i el pendís que dona al torrent de l'Enfitat, a llevant. En aquesta zona posterior, les façanes de les cases s'integren amb la roca natural i la vegetació de riera formant un paisatge atractiu. La façana posterior de les cases, que dona al torrent de l'Enfilat, és la part més interessant del conjunt. Les cases, assentades a l'extrem del pendís, formen una espècie de muralla arquitectònica i natural. En aquesta part els habitatges tenen una alçada de tres o fins i tot de quatre plantes. És a dir, s'afegeixen nivells de soterrani, que solen conservar l'estructura amb volta de pedra. Eren els llocs destinats a estable o corral. El desnivell del terreny és reforçat amb murs de contenció que possibiliten el pas d'un camí estret al peu de les façanes.

A la plaça de l'Església, relacionades amb el portal descrit, es troben les cases més antigues del Nucli Antic, en relació de proximitat amb l'església i el castell: cal Sastre de Baix (Plaça de l'Església, 6 - abans 5-) (de 1713 segons la inscripció de la llinda de la porta, amb una creu sobre una muntanya al mig) i cal Sord (Plaça de l'Església, 1) (de 1728, segons la inscripció de la llinda de la porta, que està emmarcada amb una sanefa coronada amb una creu). La finestra central de la façana principal de Cal Sastre de Baix també mostra la data gravada de 1811.

Cal Xico (Plaça de l'església 2) presenta una inscripció gravada a la llinda de la porta, emmarcada amb una figura arquitectònica, amb la llegenda FRANCISCO PUIG 1882.

El carrer i la plaça estan empedrats amb lloses. A finals del segle XX, es feren intervencions de condicionament urbanístic a la plaça i a la pujada cap al castell. A les façanes sovintegen les faroles antigues d'imitació.

Història

Fins el segle XVIII, a l'actual nucli de Rajadell només hi havia el castell i l'església. Existia des del segle XVI una plaça (segurament l'actual plaça de l'Església) on era costum que es reunís una mena de consell convocat pel batlle -per ordre del senyor- i format pels jurats i la gent del poble. Aquesta assemblea tractava els afers general i assistia a les cerimònies que es celebraven quan el nou senyor prenia possessió del terme. Si hem de fer cas de les inscripcions de les llindes, és a l'entorn de la plaça que s'aixequen les primeres cases del poble: cal Sastre de Baix (1713) i Cal Sord (1728). La casa amb la data gravada més antiga de tot el nucli és aquesta de 1713.

Cap a finals del segle XVIII el senyor del terme inicia una nova política que afavoria l'establiment de noves cases a la zona propera al castell, per tal d'estimular el conreu de la vinya. El senyor cedia un tros de terra

per edificar els nous habitatges, però aquestes mesures van tenir un efecte escàs en un primer moment, al segle XVIII, i es degueren limitar a l'entorn de la Plaça de l'Església. Passada la Guerra del Francès, i al llarg del segle XIX, el nucli s'anà urbanitzant en direcció sud.

A la plaça de l'Església hi va haver una de les primeres fonts públiques de Rajadell (1922), juntament amb la de la Plaça de l'Era. A l'estiu l'aigua solia estar racionada.

Molins fa un estudi detallat de les següents cases: Cal Ticó (Molins 2020:34-36), Can Fusteret (Molins, 2020:40-46), Cal Xico (Molins 2020:47-48), Cal Sastre de Baix (Molins 2020:36-40) i Cal Miralles de la Volta (Molins, 2020: 56-59).

Cal Sastre de Baix, com hem dit, es una de les cases més antigues. Esta documentada, als inicis, com a casa Claret, per que hi habitaven els Claret. A finals del segle XVII va arribar al poble el sastre Anton Garriga. El 1699 Anton Garriga va arrendar al Claret una part de la casa de la plaça de l'Església. Aquell mateix any el senyor del terme va establir al Claret una caseta a la plaça, que podia ser la mateixa que ja ocupava ell i el llogater Garriga. El 1722 el sastre va comprar la casa a Francesc Claret. La descendència dels Garriga no van ser sastres, sinó pagesos. No obstant això, la casa va quedar batejada per sempre més com cal Sastre, nom al qual més endavant s'hi va afegir "de Baix", per distingir-la de la casa del sastre de l'Era, situada més amunt i, per això, dita Sastre "de Dalt". La pubilla de l'Anton Garriga es va casar amb un fill pubill de Parcerisses. Així fou com els següents titulars de la casa foren uns Parcerisses, i després, diversos propietaris més. El 1891, una part de la casa la va llogar l'ajuntament com a seu.

Cal Fusteret té el seu origen en l'establiment en emfiteusi que fa Bernat d'Eimeric Cruïlles i Santa Pau, habitant a Manresa, el 1699, a Francesc Claret, de Castellfollit. Posteriorment la casa es dividí en dues: cal Fusteret i cal Miralles de la Volta. A cal Fusteret hi vivia Francesc Puig, un fadrister del mas Puig de Riavall, que era fuster i boter. El 1754 havia comprat la casa. El 1864 el metge lloga una part de la casa. El 1868 la família Puig de Cal Fusteret es muda a la masoveria del Forn de Santa Llúcia. En els següents anys els Puig i els seus hereus van seguir a la casa fins principis dels anys 70 del segle XX. El 1936 l'estada de dalt s'anomenava ca la Remei (també Ca l'Antònia).

Cal Xico deu el seu nom per Francesc Puig Parcerisas, Xico, de cal Fusteret. El 1879 la senyora del Castell, la princesa de Belmonte, va establir a Francesc Puig un solar de 44 x 44 pams per edificar casa, més un hort. El Xico va trigar tres anys a estrenar la casa, com ho evidencia el text gravat a la llinda del portal (Francisco Puig 1882). El Xico era l'encarregat de fer sonar les campanes de l'església; per això la casa del Xico també s'anomenava cal Campaner. El 1971 els Puig es van vendre la casa.

El fundador de cal Ticó (o Ticot) va ser Francesc Junyent Pelfort, un xicot de cal Valentines, que era Ferrer. L'establiment va tenir lloc el 24 de juny de 1857 i els seus hereus van continuar-hi vivint. Va ser restaurada als anys 80 del segle XX per uns nous propietaris. A l'interior hi ha una interessant i curiosa columna de pedra, reaprofitada segurament d'un altre edifici.

Cal Miralles de la Volta té l'origen en l'ampliació de cal Sastre de Baix cap a l'oest, en direcció al Castell. L'ampliació va haver de respectar el pas de les persones que anaven a missa procedents del Racó i del pla de Cirera. Aquest és l'origen de la volta que hi ha actualment a l'entrada de la plaça. La nova casa es superposà a la volta i anà més enllà. Un fill del sastre Anton Garriga va heretar la casa vella (Francesc I i un altre, la casa nova, a sobre i a l'altra banda del carrer (Bonaventura), que era pagès i ramader. La casa estava gravada pels deutes i va passar a ser propietat, el 1801, de l'hereu del Mas Miralles, Joan. Els francesos la van cremar el 1811. Els Miralles la van fer servir com a garantia de préstecs, hipotecant-la varies vegades. Mentre, es llogava a tercers. La família Miralles va retenir la casa fins 2005. Sota la volta i a l'altra banda del carrer hi ha un magatzem que pertany a cal Sastre. Antigament havia estat una tina. Abans de la guerra (1934-36) hi va tenir la fusteria Andreu Claret, el fuster, i durant uns anys s'hi va guardar el carro dels morts.

Bibliografia

RAFAT, F (1988).

MOLINS, Ernest (2020). Cases i Masos de Rajadell (I). Ajuntament de Rajadell. Pp. 34-48

